

Edyta Jakubowicz, Sylwia Toczek-Werner, Mariusz Sołtysik

Wybrane zasoby strukturalne potencjału turystycznego : (na przykładzie gminy Długoleka)

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 95-105

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

EDYTA JAKUBOWICZ, SYLWIA TOCZEK-WERNER

Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

MARIUSZ SOŁTYSIK

Starostwo Powiatowe we Wrocławiu

WYBRANE ZASOBY STRUKTURALNE POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO (NA PRZYKŁADZIE GMINY DŁUGOŁĘKA)

Wprowadzenie

W badaniach nad potencjałem turystycznym miejscowości, gmin i regionów dominującą rolę odgrywają dwie podstawowe grupy zasobów turystycznych stanowiących o jego wartości. Większość opracowań naukowych odnosi się w tym przypadku do zasobów strukturalnych i funkcjonalnych¹. Analizy oraz oceny ich występowania i wielkości wykorzystywane są m.in. do tworzenia dokumentów strategicznych, określania przydatności obszarów do recepcji ruchu turystycznego i prognozowania rozwoju funkcji turystycznej czy nawet jako element konkurencyjności między regionami, powiatami, gminami lub miejscowościami.

W literaturze przedmiotu do zasobów strukturalnych potencjału turystycznego zaliczane są zazwyczaj główne składowe atrakcyjności turystycznej, tj. walory turystyczne, zagospodarowanie oraz dostępność komunikacyjna, stanowiące jednocześnie integralną część produktu turystycznego obszaru². Dla wielu gmin w Polsce, zwłaszcza tych o niewielkiej randze walorów turystycznych, kreowanie pro-

¹ J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt turystyczny*, PWE, Warszawa 2005.

² T. Lijewski, B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 2007; A. Panasiuk, *Zagospodarowanie turystyczne jako warunek rozwoju regionalnego*, w: *Rola turystyki w gospodarce regionu*, red. J. Wyrzykowski, WSH, Wrocław 2007; J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt...*, *op.cit.*

duktu turystycznego opiera się głównie na tworzeniu szeroko rozumianej infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej. Szczególnie w gminach podmiejskich, stanowiących najczęściej zaplecze noclegowe dla sąsiadujących z nimi aglomeracji i posiadających nieporównywalnie do nich mniejszy potencjał turystyczny, tworzenie warunków do codziennego lub weekendowego wypoczynku ich mieszkańców pozostaje zazwyczaj zadaniem priorytetowym.

Materiał prezentowany w niniejszym opracowaniu stanowi część badań opisujących przydatność obszarów podmiejskich Wrocławia do aktywności turystycznej jego mieszkańców oraz stan przygotowania do recepcji ruchu turystycznego przez gminy bezpośrednio z nim sąsiadujące. W efekcie badania mają umożliwić dokonanie oceny możliwości i kierunków aktywizacji turystycznej gmin stanowiących strefę wypoczynku weekendowego mieszkańców Wrocławia.

Analizowana w pracy pod kątem zasobów strukturalnych gmina Długołęka zaliczana jest do najdynamiczniej rozwijających się gospodarczo gmin wiejskich na Dolnym Śląsku, w tym również wśród gmin podmiejskich. Niewątpliwym atutem gminy pozostaje dość dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna jej obszaru, a także położenie przy znaczących dla regionu szlakach tranzytowych. Mimo nielicznych walorów turystycznych gmina ta zarówno historycznie, jak i obecnie stanowi znaczący kierunek migracji turystycznych mieszkańców Wrocławia. Przyjmuje się założenie, że obserwowany obecnie ruch turystyczny w obszarze gminy pozostaje w istotnym związku z aktualną i systematycznie rozwijaną bazą turystyczną i sportowo-rekreacyjną.

1. Założenia metodyczne pracy

Analiza zagospodarowania turystycznego gminy Długołęka powinna przynieść odpowiedź na pytania: w jakim stopniu obszar ten jest przygotowany do obsługi wyjazdów weekendowych mieszkańców Wrocławia, w tym popytu na aktywny wypoczynek, czy może on stanowić zaplecze turystyczne dla wielkiego centrum krajoznawczego oraz miejsca wielkich imprez, jakim jest Wrocław, a także czy jest odpowiednio zagospodarowany na potrzeby obsługi turystyki tranzytowej, stanowiącej jeden z markowych produktów turystycznych Dolnego Śląska.

W szczególności próbowano uzyskać informacje i dokonać analizy z zakresu aktualnego stanu bazy noclegowej, bazy gastronomicznej oraz bazy towarzyszącej gminy w odniesieniu do niektórych wskaźników wojewódzkich i powiatowych oraz materiałów sprawozdawczych Głównego Urzędu Statystycznego.

Zasięg przestrzenny badań obejmował obszar gmin podmiejskich (położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Wrocławia), w tym dla celów opracowania skoncentrowano się na obszarze gminy Długołęka.

Zakres czasowy badań, ze względu na podjęcie próby prezentacji danych najnowszych i w możliwych do ujęcia układach relacyjnych, dotyczył roku 2008.

Badania miały zarówno charakter wtórny, oparty na analizie opracowań sprawozdawczych, w tym głównie Głównego Urzędu Statystycznego, jak również charakter pierwotny, polegający na inwentaryzacji terenowej urządzeń turystycznych gminy Długołęka. W analizach posiłekowano się również wynikami badań sondażowych, przeprowadzonych w oparciu o wywiady bezpośrednie z zastosowaniem autorskiego kwestionariusza. Odpowiedzi na pytania postawione w kwestionariuszu udzielali wójtowie (burmistrzowie) lub sekretarze i skarbnicy gmin. Badania przeprowadzone zostały w latach 2008–2009.

2. Wielkość i struktura bazy noclegowej

W grupie urządzeń noclegowych funkcjonujących w obszarze gminy Długołęka zarejestrowano osiem obiektów o takim charakterze. Są to obiekty działające całorocznie, posiadające najczęściej ok. 20 miejsc noclegowych i będące własnością podmiotów prywatnych. Łącznie na terenie gminy zarejestrowano 135 miejsc noclegowych. Należy przy tym zauważyć znaczące różnice wynikające z porównania materiałów sprawozdawczych GUS i danych inwentaryzacyjnych. Zarówno w przypadku liczby obiektów, jak i liczby miejsc noclegowych rejestrowanych w gminie występują rozbieżności w danych sięgające dwu- a nawet trzykrotności (tabela 1).

Większość urządzeń zlokalizowana jest w centralnej części gminy przy głównym szlaku komunikacyjnym – drodze krajowej nr 8, w tym głównie w miejscowościach: Borowa, Długołęka i Mirków. Wszystkie obiekty posiadają dobre bądź bardzo dobre wyposażenie podstawowe i uzupełniające. Są dobrze oznakowane i w większości przypadków posiadają ofertę dodatkowych usług np. o charakterze sportowo-rekreacyjnym bądź imprezowym.

W odniesieniu do liczby obiektów i miejsc noclegowych zarejestrowanych w powiecie i województwie, wartości wskaźników gminy są wielokrotnie niższe. Ogółem w 2008 roku gmina dysponowała liczbą 0,20 miejsca noclegowego na 1 km² i 0,19 miejsca w przeliczeniu na 100 mieszkańców gminy. Podobny przelicznik zastosowany dla regionu wynosił odpowiednio 2,43 i 1,69 a dla powiatu 0,63 i 0,65. Nieco korzystniejszą sytuacją wygląda przy zastosowaniu rzeczywistej liczby miejsc noclegowych zarejestrowanych w gminie (0,61 i 0,63), przy czym ich odniesienie do wartości regionalnych i powiatowych, z powodu dysponowania jedynie materiałami GUS, byłoby nieadekwatne (tabela 2).

Struktura rodzajowa obiektów noclegowych w gminie nie wykazuje znaczącej dominacji jakiegokolwiek z rejestrowanych grup urządzeń. Rozkład ich jest proporcjonalny, w niewielkim stopniu urozmaicony i obejmuje jedynie hotele, zajazdy,

gospodarstwa agroturystyczne i nieklasyfikowane inne usługi noclegowe. Rzeczywistą wielkość i strukturę rodzajową bazy noclegowej w gminie przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 1

Porównanie wielkości bazy noclegowej gminy Długołęka według materiałów sprawozdawczych i badań terenowych

Źródła danych	Wielkość bazy noclegowej	
	obiekty	miejsca
GUS	2	42
Badania terenowe	8	135
Różnica	6	93

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2009)³ oraz badań terenowych.

Tabela 2

Wielkość bazy noclegowej gminy Długołęka w układzie relacyjnym

Zasięg przestrzenny	Wielkość bazy noclegowej			
	obiekty	miejsca	miejsca na 100 mieszk.	miejsca na 1 km ²
woj. dolnośląskie	736	48 526	1,69	2,43
powiat wrocławski	13	705	0,65	0,63
gmina Długołęka	2	42	0,19 (0,61)*	0,20 (0,63)*

* w nawiasach podano wartość wskaźników obliczoną na podstawie rzeczywistej liczby miejsc noclegowych, określonej w badaniach terenowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2009)⁴ oraz badań terenowych.

³ *Województwo Dolnośląskie 2009 – Podregiony, Powiaty, Gminy*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2009.

⁴ *Ibidem*.

Tabela 3

Rzeczywista wielkość i struktura bazy noclegowej w gminie Długołęka

Rodzaje obiektów	Wielkość bazy noclegowej			
	obiekty		miejsca	
	n	%	n	%
Hotele i usługi hotelarskie	2	25,0	40	29,6
Zajazdy i motele	1	12,5	16	11,9
Gospodarstwa agroturystyczne	2	25,0	32	23,7
Inne usługi noclegowe	3	37,5	47	34,8
Ogółem	8	100,0	135	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

3. Wielkość i struktura bazy gastronomicznej

Na obszarze gminy Długołęka zlokalizowano 20 obiektów i placówek prowadzących działalność gastronomiczną. Wśród odnotowanych urządzeń wyróżniają się przede wszystkim placówki zarejestrowane jako bary (11), stanowiące ponad połowę (55,0%) obiektów gastronomicznych w gminie, oraz restauracje (5), których udział w całości bazy stanowi 25,0%. Pozostałe rodzaje urządzeń gastronomicznych występujących w gminie reprezentują jednostkowo karczmy, gospody i punkty gastronomiczne. Łącznie zarejestrowano na terenie gminy ok. 859 miejsc konsumpcyjnych całorocznych i ok. 706 miejsc sezonowych (najczęściej plenerowych). Rozkład procentowy zarówno urządzeń, jak i miejsc gastronomicznych nie koresponduje w układzie relacyjnym z regionem, w strukturze którego największy udział w bazie mają restauracje (358), a w drugiej kolejności bary (340).

Warto podkreślić, że większość placówek dysponuje własnymi parkingami i jedynie w siedmiu przypadkach akceptowane są nowoczesne formy płatności (karty płatnicze).

Ponad połowa z funkcjonujących na terenie gminy Długołęka placówek gastronomicznych usytuowana jest w miejscowościach położonych w centralnej strefie gminy. Głównym wyznacznikiem ich lokalizacji pozostaje droga krajowa nr 8 oraz miejscowości przy niej położone w centralnej części gminy. Szczegółowe informacje przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4

Wielkość i struktura bazy żywieniowej w gminie Długoleka

Rodzaje obiektów i placówek	Wielkość bazy żywieniowej całorocznej			
	obiekty		miejsca	
	n	%	n	%
Restauracje	5	25,0	247	28,5
Bary	11	55,0	332	38,3
Gospody i karczmy	2	10,0	260	30,0
Punkty gastronomiczne	2	10,0	28	3,2
Ogółem	20	100,0	867	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

4. Wielkość i struktura bazy towarzyszącej

Zagospodarowanie obszaru w urządzenia towarzyszące określić można m.in. przy pomocy liczby kolei linowych, szlaków turystycznych, podziemnych tras turystycznych, ofert lotów turystycznych, basenów i kąpielisk, wędkarskich łowisk komercyjnych, ośrodków jazdy konnej, wyciągów narciarskich, nartostrad i narciarskich tras biegowych, torów saneczkowych i lodowisk⁵. W ogólnym ujęciu na bazę towarzyszącą składają się urządzenia o charakterze usługowym, handlowym, rozrywkowym, kulturalnym i sportowym służące zaspokojeniu potrzeb mieszkańców, a także turystów⁶.

Dla potrzeb niniejszego opracowania wydzielono do analizy cztery grupy urządzeń mogących świadczyć o przygotowaniu obszaru do obsługi ruchu turystycznego. Zaliczono do nich urządzenia kulturalne, użyteczności publicznej, handlowe oraz sportowo-rekreacyjne i turystyczne.

W obszarze gminy Długoleka zinwentaryzowano 17 podstawowych obiektów i urządzeń kulturalnych. W skład tej grupy wchodzi ośrodki, biblioteki publiczne i świetlice wiejskie. Są one rozmieszczone na terenie gminy dość proporcjonalnie, występując w 14 miejscowościach różnych części gminy. Działalność tych urządzeń koncentruje się głównie w dniach powszednich i jedynie w przypadkach organizacji imprez kulturalnych realizowana jest również w dniach weekendowych.

⁵ *Turystyka na Dolnym Śląsku. Stan i perspektywy rozwoju*, red. J. Wyrzykowski, Wyd. AWF we Wrocławiu, Wrocław 2004.

⁶ T. Lijewski, B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 2007.

Wszystkie placówki kulturalne gminy mieszczą się w budynkach szkolnych lub gminnych i stanowią własność publiczną (tabela 5).

Tabela 5

Wielkość i struktura urządzeń kulturalnych w gminie Długoleka

Rodzaje obiektów i urządzeń	Wielkość urządzeń kulturalnych	
	n	%
Ośrodki kultury	1	5,9
Świetlice wiejskie	6	35,3
Biblioteki publiczne	10	58,8
Ogółem	17	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Gmina Długoleka dysponuje 26 podstawowymi urządzeniami użyteczności publicznej: zakładami opieki zdrowotnej (6), aptekami (7), posterunkami policji (1), urzędami pocztowymi (7) oraz bankami i bankomatami (6). W większości przypadków są one usytuowane w większych miejscowościach gminy. Rozmieszczenie tych placówek w przestrzeni gminy jest dość równomierne i opiera się o budynki gminne lub szkolne. Szczegółowy opis przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6

Wielkość i struktura urządzeń użyteczności publicznej

Rodzaje urządzeń	Wielkość urządzeń użyteczności publicznej	
	n	%
Zakłady opieki zdrowotnej	6	22,2
Apteki	7	25,9
Urzędy pocztowe	7	25,9
Banki i bankomaty	6	22,2
Komisariaty policji	1	3,7
Ogółem	27	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

W strukturze urządzeń handlowych funkcjonujących na terenie gminy Długoleka odnotowano 66 obiektów handlowych o charakterze sklepów spożywczych, spożywczo-przemysłowych lub wielobranżowych oraz stacji paliw, marketów

i hurtowni spożywczych. Wszystkie urządzenia handlowe występujące w gminie Długołęka są własnością podmiotów prywatnych.

Rozmieszczenie przestrzenne sklepów w gminie wskazuje na ich największą koncentrację w jej części północnej, w której zlokalizowano 27 obiektów tego typu. Obszar południowy gminy dysponuje 21 placówkami handlowymi, a w strefie centralnej odnotowano ich 18. Największą liczbę sklepów odnotowano w miejscowościach: Długołęka (7), Kielczów (7) oraz Mirków (5), będących największymi miejscowościami gminy, zarówno pod względem liczby mieszkańców, jak i obszaru. Większość z rejestrowanych sklepów stanowią obiekty samodzielne lub ulokowane w budynkach mieszkalnych i najczęściej funkcjonują w każdy dzień tygodnia (włącznie z dniami weekendowymi). Spośród 66 analizowanych jednostek jedynie 18 akceptuje nowoczesne sposoby płatności (karty płatnicze).

Większość obiektów świadczących usługi z zakresu dystrybucji paliw płynnych zlokalizowana jest na terenie gminy zgodnie z przebiegiem głównych korytarzy komunikacyjnych. Informacje o sieci urządzeń handlowych w gminie Długołęka przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7

Wielkość i struktura urządzeń handlowych

Rodzaje urządzeń	Wielkość urządzeń handlowych	
	n	%
Sklepy	59	89,4
Stacje paliw	5	7,6
Markety	1	1,5
Hurtownie	1	1,5
Ogółem	66	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Wyposażenie miejscowości należących terytorialnie do gminy Długołęka w obiekty i urządzenia sportowo-rekreacyjne i turystyczne jest bardzo zróżnicowane, zarówno pod względem ich liczby, jak i rozmieszczenia w przestrzeni gminy. W wyniku inwentaryzacji przeprowadzonej na terenie gminy stwierdzono funkcjonowanie 39 różnego rodzaju obiektów i urządzeń sportowo-rekreacyjnych i turystycznych spełniających warunki normatywne i przystosowanych do organizacji wypoczynku, realizacji zajęć oraz przedsięwzięć imprezowych o charakterze lokalnym, jak i ponadlokalnym (tabela 8).

Tabela 8

Wielkość i struktura urzędzeń turystycznych i sportowo-rekreacyjnych

Rodzaje urzędzeń	Zasoby urzędzeń turystycznych i sportowo - rekreacyjnych	
	n	%
Łowiska wędkarskie	6	15,4
Ośrodki jazdy konnej	7	17,9
Hale i sale sportowo-widowiskowe	7	17,9
Stadiony i boiska sportowe	16	41,0
Korty tenisowe	3	7,7
Szlaki turystyczne	6	15,4
Ogółem	39	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Zdecydowanie wyróżniającą się pod względem liczby grupę urzędzeń stanowią boiska sportowe (16), których liczba sięga niemal 50% całości bazy sportowo-rekreacyjnej i turystycznej zarejestrowanej w obszarze gminy. Najczęściej urzędzenia te pozostają w użyczeniu i podlegają opiece lub użytkowaniu lokalnych klubów sportowych. W większości przypadków są to urzędzenia charakteryzujące się dobrym bądź bardzo dobrym stanem technicznym. Ze względu na podstawowe ich wykorzystanie dla celów rozgrywek ligowych, wiele z nich wyposażonych jest w podstawowe zaplecze sanitarno-higieniczne i szatniowe służące zawodnikom oraz, w niektórych przypadkach, w oświetlenie i trybuny.

Strukturę rodzajową i ilościową obiektów i urzędzeń sportowo-rekreacyjnych funkcjonujących na obszarze gminy Długołęka, obok boisk sportowych, stanowią również ośrodki jazdy konnej (7), ośrodki wędkarskie (6), sale sportowe (7) oraz wytyczone i oznakowane szlaki turystyczne (6). Działające na terenie gminy łowiska i ośrodki jeździeckie są własnością podmiotów prywatnych lub organizacji pozarządowych. Natomiast wszystkie sale sportowe i szlaki pozostają w użytkowaniu zespołów szkolnych lub pod opieką jednostki administracyjnej gminy.

Rozmieszczenie ośrodków wędkarskich i jeździeckich funkcjonujących w obrębie gminy Długołęka jest nierównomierne. Zauważa się zdecydowaną ich koncentrację w części północnej gminy (5 łowisk, 4 ośrodki jeździeckie) w porównaniu z jej obszarem centralno-południowym, w którym zarejestrowano 1 łowisko i 3 ośrodki jazdy konnej. Funkcjonujące na terenie gminy Długołęka sale sportowe zlokalizowane są jedynie w większych ośrodkach szkolnych. Obiekty te, ze względu na swoje rozmiary oraz wyposażenie w zaplecze sanitarne i szatniowe, umożliwiają realizację zajęć oraz organizację rozgrywek sportowo-rekreacyjnych.

W obszarze gminy Długołęka znajdują się także liczne boiska przyszkolne do małych gier sportowych oraz place zabaw, ogródki jordanowskie i „parki rekreacyjne”, które, ze względu na niewielkie znaczenie dla ruchu turystycznego, nie zostały ujęte w zestawieniu.

Podsumowanie

Przeprowadzona ewidencja i analiza wybranych grup zasobów strukturalnych gminy Długołęka wskazuje na słaby stopień przygotowania obszaru do obsługi ruchu turystycznego. Infrastrukturalny potencjał turystyczny gminy wyrażony wielkością i strukturą urządzeń noclegowych, gastronomicznych oraz towarzyszących, jak również wskaźnikami relacyjnymi (gminy, powiatu i województwa) stanowi niewielkie zaplecze dla wypoczynku weekendowego mieszkańców Wrocławia, w szczególności w zakresie noclegów i gastronomii.

Ofertę aktywnego wypoczynku w oparciu o wielkość i zróżnicowanie urządzeń sportowo-rekreacyjnych i turystycznych również należy ocenić jako słabą. W niewielkim stopniu uznać można stan oferty usługowej gminy za wystarczający na poziomie podstawowym dla potrzeb obsługi turystyki tranzytowej. Ogranicza się ona jednak jedynie do skromnego zaplecza noclegowo-gastronomicznego, koncentrującego się pasmowo wzdłuż głównego korytarza komunikacyjnego przebiegającego przez centralną część obszaru gminy. Wykazane zasoby infrastrukturalne gminy nie stanowią również znaczącego uzupełnienia bazy materialnej turystyki dla bezpośrednio sąsiadującej aglomeracji, w kontekście organizacji imprez o znaczeniu ogólnokrajowym lub międzynarodowym oraz pełnienia funkcji wielkiego centrum krajoznawczego.

Wyniki prowadzonych badań nad potencjałem turystycznym gmin wiejskich, w tym zwłaszcza w otoczeniu wielkiego miasta, wskazują na pewną regułę wzbogacania i tworzenia przez nie zasobów strukturalnych z pominięciem strategicznego planowania. Tak tworzone zasoby infrastrukturalne pozostają rozproszone w obszarze gmin, często są nietrafionymi inwestycjami, a ich funkcja turystyczna ogranicza się jedynie do przestrzeni wewnątrzgminnej. Zasadne wydaje się zatem tworzenie specjalistycznych opracowań gminnych, ewidencjonujących i racjonalnie uzasadniających rozwój infrastruktury turystycznej, które mogłyby stanowić istotne uzupełnienie strategii ogólnych w poszczególnych gminach. Omawiane gminy podmiejskie opracowań takich nie posiadają.

**SELECTED STRUCTURAL RESOURCES OF TOURISTIC CAPACITY
(BASED ON THE COMMUNE OF DŁUGOŁĘKA EXAMPLE)**

Summary

The study forms part of inquiries describing the usefulness of suburban areas of Wrocław to undertaking touristic activities by Wrocław tenants. It describes a state of preparation by neighbouring communes to reception of touristic movement. The conducted research and the inventory control of touristic development of the commune of Długoleka is one of investigative tasks, beside the stock taking and the rating of touristic, natural and cultural values. the communication accessibility as well as the assessment of functional supplies, which will serve to evaluation of the touristic capability of suburban communes and in effect to assessment of usefulness the suburban areas to fulfilling needs as regards undertaking weekend recreation by inhabitants of large cities.

Translated by Mariusz Sołtysik